

6. Grice H. *Negotiating Identities: An Introduction to Asian American Women's Writing*. Manchester University Press, 2002.
7. Hirsh M., Schweitzer I. *Mothers and daughters. The Oxford companion to women's writing in the United State* / ed. Cathy N. Davidson, Linda Wagner-Martin. Oxford University Press. 1995. P. 583–585.
8. Kingston, Maxine Hong. *No Name Woman. The Norton anthology of American literature* / ed. by Nina Baym. W. W. Norton & Company, Inc., New York. 1999. P. 2513–2521.
9. *Mothers and Daughters: Complicated Connections Across Cultures* / ed. by Alice H. Deakins, Rebecca Bryant Lockridge, Helen M. Sterk. University Press of America, 2012.
10. Tan A. *Two Kinds. Literature. The Human Experience* / ed. By R. Abcarian, M. Klotz. Bedford / St. Martin's. P. 424–432.
11. Tomlinson, John. *Globalization and Cultural Identity*. URL: <http://www.polity.co.uk/global/pdf/gtreader2etomlinson.pdf>.
12. *Women of Color: Mother-Daughter Relationships in 20th-Century Literature* / ed. by Elizabeth Brown-Guillory. University of Texas Press, 1997.

УДК 821.581 Шекера

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-347-0-83>

Смольницька О. О.

ORCID: 0000-0001-9864-1727

кандидат філософських наук,
консультант з філології

Місія «Постуляційний центр беатифікації й канонізації святих»
Української Греко-Католицької Церкви»
м. Львів, Україна

ЦІЛЬ У КИТАЄЗНАВЧОМУ ДИСКУРСІ ЯРОСЛАВИ ШЕКЕРИ І КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ МІФОЛОГЕМ У РІЗНИХ КУЛЬТУРАХ

Ключові слова: цілінь, одноріг, образ, символ, архетип, міфологія.

Здобутки української китаїстки Ярослави Шекери (1982–2019) як науковиці, кандидатки філологічних наук, викладачки, доцентки КНУ імені Тараса Шевченка, поетеси, перекладачки, мисткині, антологістки, редакторки сьогодні незаперечні й вимагають комплексного аналізу. Зокрема,

про неї вже є публікації авторки цих рядків, а також (так само авторкою пропонуваних тез 2019 р.) було організовано та модеровано захід пам'яті цієї китайстки [1]. Слайди моєї презентації PowerPoint були пов'язані з темами творчості та наукових досліджень, а також перекладів Я. Шекери. Один із підрозділів було названо «Китайська міфологія: добрі охоронці». Оскільки міфологія – це зв'язок із несвідомим, «канал» або вихід у цю сферу, не кажучи про образне вираження архетипів, переживань тощо, особливо варто зробити акцент на міфічному, адже Я. Шекера мала дуже потужне несвідоме (що виявлялося, зокрема, у позірній легкості її творчості, імпровізаторстві як музикантки, майстрині витинанок тощо), чуття символів. Для розуміння аудиторією китайської міфології обрано одні з її найважливіших символів, відомих зарубіжній публіці та асоційованих із Китаєм. Зокрема, це «одноріг»-цілінь як цікавий і позитивний архетиповий образ.

Мета – дослідити образ китайського персонажа ціліня на прикладі праць Я. Шекери. Відповідно, завдання: 1) розглянути ціліня в китайській та інших міфологіях; 2) дослідити відмінності однорога і ціліня; 3) простежити згадування й еволюцію цього міфологічного образу (символу, міфологеми, архетипу) в перекладеній і досліджуваній Я. Шекерою китайській літературі.

Подальші слайди згаданої презентації відкривалися світлинами керамічної статуетки Ціліня та кам'яної скульптури цього божества (із коментарями: «Такий різний цілінь», «Цілінь – лев», «Цілінь приносить хлопчика – як наш лелека. Бездітним, але праведним родинам цілінь приносить дітей»; матеріал статуєток-ілюстрацій – порцеляна і фаянс як ще одна асоціація з Китаєм). Коментар до 33-го слайда: «Цілінь – китайський одноріг. Найдавніший одноріг у світі! Приносить щастя. Нагадує вола, лева, дракона... Оберіг імператорів» (далі – розширена довідка про цього міфологічного персонажа, яка прозвучала на презентації).

Про Ціліня написано багато досліджень (не кажучи про популярні виклади), тому варто наголосити на його інтерпретації в дискурсі Я. Шекери. Це пов'язано з її перекладацькою, науковою та власне літературною діяльністю. Так, у трактаті «Хуайнань-цзи» («Філософи із Хуайнани», який є «пам'яткою пізнього даосизму» [4, с. 159], розділ I («Про первинне дао»), сказано: «...лінь завдяки йому бродить...» [4, с. 160]. Примітка перекладачки: «Лінь (цілінь, 麒麟) та фенікс (凤凰) – міфічні тварини, поява яких нібито приносить щастя» [4, с. 160]. (Тут і далі Я. Шекера дотримувалася правопису «цілінь» як точнішого до китайської вимови, вважається, що варіант «цилінь» – це помилка [5]).

Цілінь – традиційний китайський образ, який має аналоги в японській (кірін – kirin [8, р. 40]) і корейській (girin, kirin) міфології, а також у

в'єтнамській (kỳ lân), тайській (gilén) [9]. Qilin порівнюють із химерою [9] (оскільки він так само гібрид різних тварин, як і давньогрецька химера), але його зображення відрізняються залежно від періоду та традиції. Зокрема, якщо в китайському мистецтві він навіть схожий на дракона, то в японському та корейському кірін більше подібний до оленя [8, р. 40], не кажучи про інші відмінності [9]. Як помітно, завжди змальовується й підкреслюється гібридність цього образу, але з певними варіаціями. Так само скрізь наголошується на божественності цієї тварини. Зовнішність ціліня така: «Зображається як кінь чи олень, покритий лускою, що має голову дракона з одним чи кількома рогами. Його іноді включають замість тигра в перелік чотирьох шляхетних китайських тварин поряд з драконом, феніксом і черепахою» [5], і далі: «Тіло ціліня оточує святе полум'я. Іноді згадується, що його тіло п'яти кольорів, а шия – вовча. Його ріг м'який і не може нікому зашкодити... його поява означає наближення народження видатного правителя чи іншої визначної людини. / Цілінь не шкодить жодній невинній істоті, тому коли пересувається, навіть не торкається трави, а ступає з хмари на хмару, що його оточують. Водночас він може спалити злих і негідних людей» [5]. Це важливо, оскільки зображення ціліня ставили як обереги [5]. П'ять кольорів: загальновідомо, що число п'ять дуже важливе в китайській картині світу (також про п'ятірку як про особливе число розповідала Я. Шекера на своїй лекції 2018 р. [2]). Це, наприклад, «Книга про п'ять стихій» («五行书») – давній трактат про п'ять першоелементів (五行: 木 дерево, 火 вогонь, 金 залізо, 水 вода, 土 земля)» [4, с. 97]. Дослідниця переклала, зокрема, «Смисл п'яти елементів» (автор – філософ Дун Чжуншу (董仲舒, 179–104 до н. е.) [4, с. 161]), де описується: «Небо володіє п'ятьма елементами. / Перший називається дерево, другий – вогонь, третій – земля, четвертий – метал, п'ятий – вода» [4, с. 164], «...доктрина давньої натурфілософії – багатоманіття світу зводиться до взаємодії п'яти елементів, що породжує єдність усіх явищ Усесвіту – перетікання субстанції ці (气)...» [4, с. 98]. Або: «Нін Фенцзи (宁封子) – чиновник часів Жовтого Імператора, який відав виготовленням глиняного посуду. Він навчився пускати дим п'яти кольорів і за його допомогою підіймався догори й опускався донизу. Одного разу Нін Фенцзи повністю згорів, перетворившись у попіл, – zostалися самі кістки, які й поховали на г. Нінбей-шань (宁北山). Сам же Нін Фенцзи, досягнувши таким чином безсмертя, був призначений Жовтим Імператором володарем усіх безсмертних п'яти священних вершин (五岳真人)» [4, с. 97], «На возі долаю п'ятірку священних вершин» [45, с. 18] (Цао Чжи (曹植, 192–232) [4, с. 15], «Креветка й вугор»), тощо. За доби Тан у китайській

поезії був такий символ як «п'ятикольорові хмари (五彩云) – радість і щастя (асоціація з повнотою життя, що її репрезентують п'ять першоелементів, 五行)...» [6, с. 23] – у поемі «Вічна печаль» Бо Цзюя-і (白居易, 772–846 [4, с. 107]): «На горах палац височить між хмаринок п'ятикольорових, / Багато живе в тім палаці безсмертних, чудових на вроду» [7, с. 124].

Застерігають ототожнювати ціліня і європейського однорога [5] (в іншомовних джерелах окремих персонажів китайської міфології називають «однорогами», unicorns [7], хоча зазначають, що в них не завжди тільки один ріг [7]). Одночасно знаходять спільні риси з християнським Агнцем як мирним створінням [5]. Цілінь – самодостатній образ-символ або архетиповий символ, але його мирність і священні, чарівні риси, а також захисні функції викликають певні асоціації зі згаданим християнським символом. Можна згадати про поширення християнства у Китаї – наприклад, із доби Тан, про що Я. Шекера писала так: «З'явилися в Китаї і різні релігійні вчення: маніхейство, зороастризм, іслам і навіть християнство (останнє у формі несторіанства проникло до Китаю в VII ст.). Утворилася досить неоднорідна ідеологічна атмосфера, у якій панівним, однак, було традиційне конфуціанство» [6, с. 9]). Китаїсти підкреслюють, що є шість типів міфічної тварини лінь (lin), і один із них – цілінь [7], [9]. У японській міфології за миролюбними функціями з кіріном-цілінем ототожнюють і фенікса Хоо (Hōō), який відлітає, якщо мир порушено [8, р. 41].

Але цікаво спостерігати інтерпретацію мирного ціліня в подальших століттях розвитку китайської літератури. Зокрема, це поезія початку Тан [6, с. 32]. Показовий як творець Чень Цзи-ан (661–702), прихильник і філософської, і бойової поезії [6, с. 32]. Так, у його вірші «Проводжаю історіографа Цуй Жуна, який вирушає у східний похід разом із військом лянського вана» [6, с. 35], є фінальні рядки: «Ворогам не здавайте могутню фортецю Лулун; / От як вернетесь – радо запросять до зали Ціліня» [6, с. 36]. За приміткою перекладачки: «Зала Ціліня (麒麟阁) – зала військової слави в імператорському палаці в Чан-ані. Цілінь – міфічна тварина, схожа на єдинорога; у поезії – символ мужнього та вправного воєначальника» [6, с. 36]. Також звернення до друга – колеги за поезією («Цуй Жун (崔融) – видатний літератор часів правління імператриці У Цзе-тянь (690–705). У середині 90-х років Цуй Жун служив у палаці на посаді придворного історіографа (著作佐郎 чжуцзоцзолан)» [6, с. 35]) і за бойовою діяльністю, підсумовано в заключному образі Ціліня.

Отже, здійснений компаративний аналіз виявив цікаві тенденції в перекладознавчому та перекладацькому дискурсі Я. Шекери. Упадає у вічі ретельність, відповідальність до точного транскрибування лексики цілінь. Також доместикація китайського міфообразу, з одного боку, наявна, але як описова та пояснювальна: перекладачка не відтворювала це як «одноріг» чи «єдиноріг». Помітно й те, як уважно китайстка ставилася до символіки цієї тварини в поезії. Завдяки здобуткам Я. Шекери помітна еволюція розробки образу ціліня в давній і середньовічній китайській літературі різних періодів.

Література:

1. Смольницька О. Ярослава Шекера: журавлі безсмертя. URL: <https://www.facebook.com/mavkasnail/posts/2477760542491820> (accessed: 29.10.2019).
2. Філософська лірика середньовічного Китаю. Лекція кандидатки філологічних наук Ярослави Шекери у Київському літературно-меморіальному музеї Максима Рильського 6 грудня 2018 року. Музей Максима Рильського. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=TsxDmUFMFgo> (accessed: 29.05.2020).
3. Хрестоматія китайської літератури (від найдавніших часів до III ст. н.е.) / Упоряд. Н. В. Коломієць, Я. В. Шекера. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2008. 256 с.
4. Хрестоматія китайської літератури (III–VI ст.) / упорядник Я. В. Шекера. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2010. 194 с.
5. Цілінь. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Цілінь> (accessed: 30.08.2019).
6. Шекера Я. В. Китайська література VII–XIII століть : навч. посіб. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2013. 351 с.
7. Chinese mythology. From Wikipedia, the free encyclopedia. Wikipedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Chinese_mythology (accessed: 25.09.2022).
8. Daugey F., Thommen S. Yōkai! Le monde étrange de monstres japonais / Fleur Daugey, Sandrine Thommen. Actes Sud Jeunesse, 2017. 53 p., il.
9. Qilin. From Wikipedia, the free encyclopedia. Wikipedia. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Qilin> (accessed: 25.09.2022).